

Urumwmwot

Néún lin me Saam Pwuken Urumwmwot reen Semiriit Upwufé toori Nimuuw ler

KINIKININ CHÉK EWE GUAM EARLY LEARNING GUIDELINES November 2011

Áwátteenóón ewe angaang fengen neefinen Department of Public Health and Social Services, Division of Public Welfare, Child Care & Development Funds, me ewe University of Guam Center for Excellence in Developmental Disabilities Education, Research, and Service (GUAM CEDDERS).

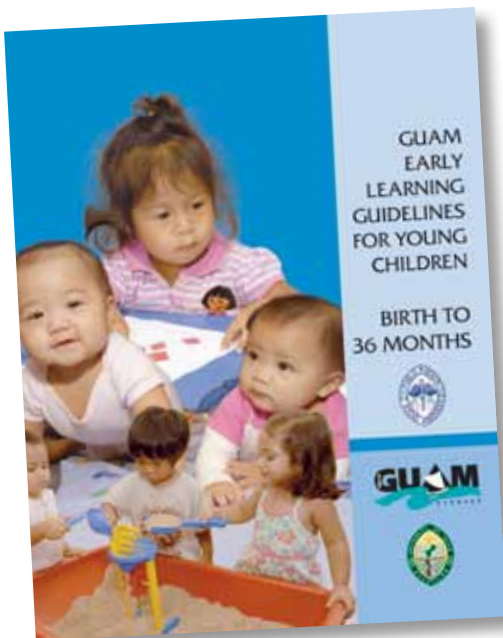

Kapwongen Etiwetiw Ngeni lin me Saam!!

Meet Hugando? Hugando weween “urumwmwot” nóon fóósun Chuuk. Urumwmwot, néún lin me Saam pwuken urumwmwot reen semiriit Upwufé toori Nimuuw ier, kinikinin chék ewe Guam Early Learning Guidelines reen kúkkún Semiriit Upwufé toori 36 Maram me ewe Guam Early Learning Guidelines reen kúkkún Semiriit ier Ünúngát toori ier Nimuuw. Ekkei éúréúr ra féérúta pwe repwe anisi lin me Saam, faamini, me chóon túmwún semiriit reen aar repwe weeweiti meet semiriit upwufé toori ier nimuuw repwe sineei me toongeni fééri. Raá affata ekkewe tuufichin kaé reen kapas, ekiek, inis, chiechi me pwisin-anisi inisiir.

Pwata si néúnéw Urumwmwot? Urumwmwot a féér fáánitomw, nóngónóng wóón meet kúnáeer nupwen ra kaé usun kúkkún semiriit:

- Faamini iir AKKOMWEN néún néúúr kewe semiriit SENSE.
- Semiriit meinsin epwe wor sufénúúr reen meet ra toongeni FÉÉRI me SOKOSOKUUR.
- Watte mei sine tong repwe AFONA nónnómwéchchún semiriit meinsin, repwe etiwa emén me emén reen an napanapen kae, APOCHOKUNA ngeni emén me emén semiriit epwe anapaanó an sineei usun pwusin inisin me esinna usun án emén me emén pwáári usun nónnómwun nóon sokkopaten nikinik..
- ÉPÉCHEKÚNA feffeittáán ewe “semiriit unus” reen kaé mei apwaapwa, fich me wewe-ééch ngeni semiriit.

- Faamini me ekkewe chóón túmwún semiriit repwe ánsi pwénúwetáán MEET ÚRÚÚRÚN KAÉ EPWE FIS reen ei kinikinin ier. Weween pwe pwúngúnóón kókkót seni kewe watte epwe nóngónóng wóón ierin semiriit, meet re pwapwaiti, ar osupwpwang, me nipwáákéchchún emén me emén semiriit pachonong miriitin chiechi me érúni.
- WATTE AN SEMIRIIT KAÉ FANSOUN URUMWMWOT. Fansoun aar urumwmwot ra kaé meet mi nómw óruur, aea aar kewe mwasén mi KÚKKÚN me WATTE, kutta anen aar repwe ATAWEEI OSUKOSUK, MEEFI KINAMWE, anapaanó CHIECHI, anapaanó aar sineei néúnéún fóós.
- Ewe TUPWU a máár reen áán semiriit kúna, rong, attapa, tini, ika neni mettóch fansoun ar urumwmwot.

Ifa usun Néúnéún Urumwmwot?

1. Pwopwutá reen ierin noumw we semiriit. Nengeni ewe "Tettenin Urumwmwot" reen óómw kopwe kúna menni urumwmwot e fich ngeni.
2. Mwirin, ekiem meet noumw we ekan pwapwaiti ika osupwangan. Fini eew kewe urumwmwot.
3. Anneani ewe urumwmwot me amonaatá pisekin. Kaé tettenin iwe ka sótuni.
4. Fáátiwen eew me eew peich a wor kéúkún kaé mi affat non ewe Guam Early Learning Guidelines mi aiti ngonuk meet noumw we semiriit epwe kaé.
5. Mi pwan wor ekkóch ekiem ren ekkewe semiriit iir mi mwochen mettóch mi sókkónó are kewe mi kónó anen aar kaé.

NENGENI, KATON me KAÉ fiti noumw we semiriit. Kaa toongeni siwinii ewe urumwmwot nóngónóng wóón án noumw we pwaapwaiti. Apacháátá minaféén urumwmwot epwe osukunna usun óómw we faamini, óómw núkúnúk, me érúni. Ewe peich mwirin, a awora ekkóoch éuréúr reen óómw kopwe pwisin féér óómw urumwmwot.

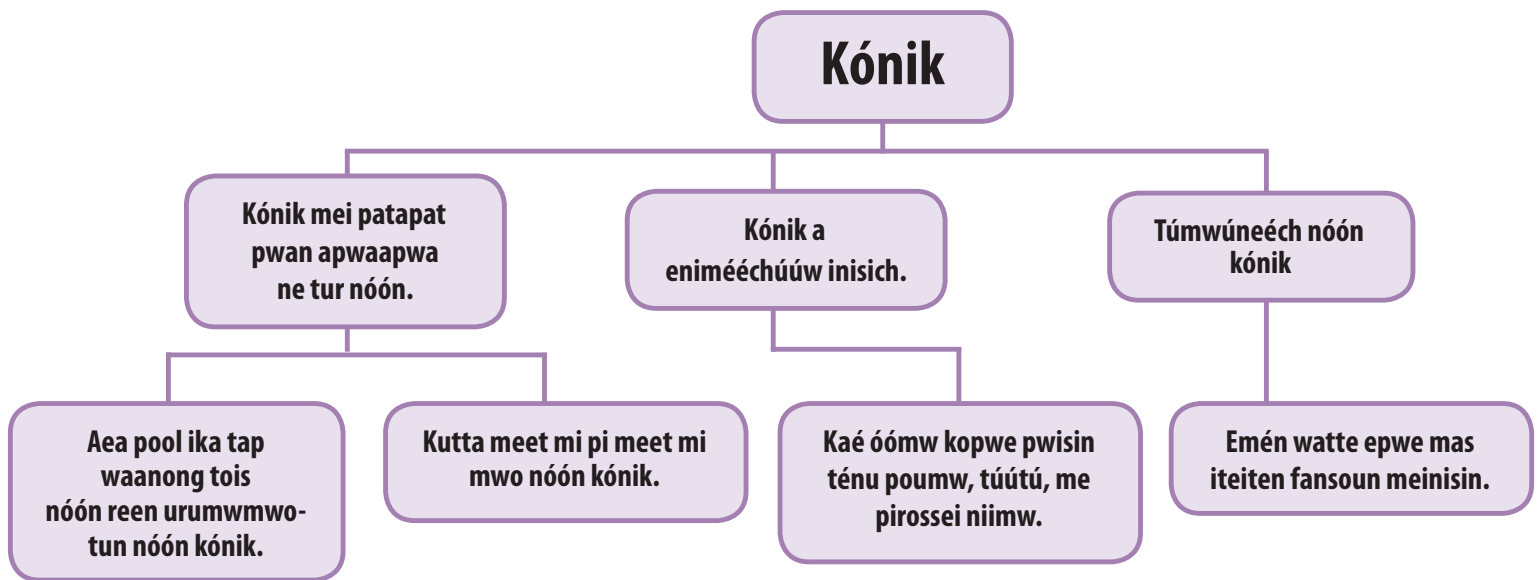
Apwaapwóók ne urumwmwot, kaé, me mámmááritá fengen me noumw we!

“Kúkkún semiriit meinisin epwe éúwmanaw aar ekiem, inisiir me ngúnúúr pwún ina nóngónóngun sópwósópwónón kaé nóón fansoun nangattam.”

Guam Early Learning Council, Executive Order 2008-03

IFA USUN ÓÓMW KOPWE PWISIN FÉÉR ÓÓMW URUMWMWOT

1. EKIEMI FENGENII – Meet ke mwochen noumw we epwe kaé? Meet noumw we a pwapwaiti? Áweewe: Uwa mwochen nei we epwe kaé usun tumwunéech nóón kónik. Nei we semiriit a saani epwe urumwmwot nóón ewe kónik. Ekiekieta chómmóng urumwmwot noumw we epwe kaé seni me pwapwaiti ne urumwmwot nóón kónik.

2. ITEN EWE URUMWMWOT – Meet kopwe eita ngeni óómw we urumwmwot?

3. ÉÚKÚÚKÚN IER – Menni ier ei urumwmwot epwe ééch ngeniir – ménúkón, ekkewe raa pwapwutá ne kaé fátán, ekkewe raa ier ruuw, ekkewe raa pwapwuta ne sukuun?

4. PISEK – Meet sókkun pisek kopwe aea?

5. AMONAATÁ – Meet kopwe amonaatá pwun kopwe monnotá óómw kopwe urumwmwot?

6. TETTENIN – Aweewe eew me eew tettenin ewe urumwmwot.

7. KÉUKUN KAÉ – Katon ewe Guam Early Learning Guidelines ren ifa éúkúúkún kaé.

8. PWAN EEWKÓÓCH EKIEM – Apachaatá ekkóoch ekiem ngeni ewe mwékútúkút pwe epwe: (a) Awora mettóoch mi minafé me sókkónó; (b) Nengeni sáfáánii me awora óómw fansoun ne féeri pwe kopwe sip. (c) Awatteenó ewe ekiem.

Uramwimwot

TETTENIN URUMWMWOT MEI KAN FIFFIS

Urumwmwot fengen me noumw we ménukón e káráán sine fetan ika ewe e káráán fiti sukuun

URUMWMWOT MEI FIFFIS	KINIKIN KAÉ	KINIKININ IER	PEICH
UPWUFÉ TOORI 8 MARAM	ROOMI NEI Ménúkón	Chiechi-Memmeef	Upwufé toori 8 maram
	URUMWMWOT Niképpúru	Chiechi-Memmeef	Upwufé toori 8 maram
	KÉÉNÚÚW eché kéénún TAIPER	Kapas	Upwufé toori 8 maram
	TOORI, MONEETIW & KÚNA	Ekiek, Inis	Upwufé toori 8 maram
	TOORI & EFII	Inis	Upwufé toori 8 maram
9 TOORI 18 MARAM	ASAN, NÓÓN, WÓÓN & FEINNÓ	Chiechi – Memmeef, Inis, Ekiek, Kapas	9 toori 18 maram
	NIMETI & APWPWASA	Chiechi-Memmeef, Inis, Ekiek, Kapas	9 toori 18 maram
	PIRUUMW & MWÉNGÉ	Inis, Ekiek	9 toori 18 maram
	KÉMWÉCH & ÚN	Chiechi-Memmeef, Inis, Ekiek, Kapas	9 toori 18 maram
	FIEII Ena Kuup	Chiechi-Memmeef, Inis, Ekiek, Kapas	9 toori 18 maram
19 TOORI 24 MARAM	NIMETI, CHIIRI, & APWPWASA	Chiechi-Memmeef, Inis, Ekiek, Kapas	19 toori 24 maram
	TÉNNAWONONG nóón ewe pwaang	Inis, Ekiek	19 toori 24 maram
	IPWEIPWÉÉCH & FATAN	Inis, Ekiek	19 toori 24 maram
	PWOMWENI PWOMWEN kewe maan	Inis, Kapas	19 toori 24 maram
25 TOORI 36 MARAM	URUMWMWOT Skweer Ball	Inis, Chiechi-Memmeef	25 toori 36 maram
	CHÚNGA noon ewe Pi ika wóón Taropwe	Inis, Kapas	25 toori 36 maram
	OUNUUNU & OCHEEI óómw we Nioos seni Féún Ira	Ekiek, Kapas	25 toori 36 maram
	EÚKÚ ewe Kónik	Ekiek, Kapas	25 toori 36 maram
3 TOORI 5 IER	PIRÓS ónó	Inis, Nimééch & Tumwunééch	3 toori 5 ier
	URUMWMWOT Túmwúnééch	Inis, Nimééch & Tumwunééch	3 toori 5 ier
	MESEI a KAPAS	Sineei Usun Inis, Chiechi-Memmeef	3 toori 5 ier
	CHIECHI Fengen	Sineei Usun Inis, Chiechi-Memmeef	3 toori 5 ier
	ANÉNNÉ Péén Pwórun Sokuun	Ekiek	3 toori 5 ier
	EIMÚÚW FESENNI Péén Maan me Faaw	Ekiek	3 toori 5 ier
	FÁTÁNIN Núkúnsekúrún Imw/Nein Pétéwén	Ekiek	3 toori 5 ier
	TONGEEI Imwei me áái Faamini	Ekiek	3 toori 5 ier
	KAPAS MI WEEWE FENGEN Ngiingiir	Kapas Fengen, Kapas	3 toori 5 ier
	EITTIWATÁ & ÓPWÓRÓUSA eew Pwóroussen Emeittiw	Kapas Fengen, Kapas	3 toori 5 ier
	ANNEA, KÉÉN, & WICHIKI	Ekiek, Pwusin Efisáátá	3 toori 5 ier
	MWÉKÚT & KÉÉN	Ekiek, Pwusin Efisáátá	3 toori 5 ier

ROOMI NEI (Ménúkón)

Upwufé toori 8 maram
Mámmáritáán Chiechi-Memmeef

Tetten:

1. Kémwéch noumw we upwufé nóón péumw iwe kopwe amwaúnaanó pwan amwaúnaato.
2. Nupwen ómw amwaúnú, emenimen me apasa ekkóóch fóósun tong usun, "Tongei nei ménúkón", "Roomatá nei ménúkón" "Mmm, pwo échchún nei ménúkón"
3. Sópweenó kapasen tong ngeni noumw we ménúkón. "O me pweteeteemw me emmeseikomw," Uwa men tongeek, "Katon ningéchchún éútún péumw me pecheemw kana mi mwékúkkún.
4. Kéénúúw eché kéénún tong.
(Ngiingiin: "London Bridge is Falling Down")

*Turuf me kis, Uwa men tongeek, Uwa men tongeek,
Uwa men tongeek*

Turuf me kis, Uwa men tongeek, Toongei nei ménúkón.

*Roomatá, Ka men pwo ééch, Ka men pwo ééch, Ka men pwo ééch
Roomatá, Ka men pwo ééch, Toongei nei ménúkón.*

*Ka men pweteete me emmeseik, emmeseik, emmeseik,
Ka men pweteete me emmeseik, Toongei nei ménúkón.*

Pwan Eewkóóch Ekiek: Tóótóófi noumw we ménúkón me kapas usun pweteeteen únúchchan. Ánifenifa ne usi nóón péún, epippinin péún, úwan, sapan, éútún pecheen me péún, sópweenó éúkúkkún aan pwapwaiti.

"Noumw we ménúkón epwe (a) pwáári aan memmeef ne kapas noon faamini ika érúni; (b) fanafanónó me pwusin echipa inisin fansoun soong. Kaé a pwáaráátá pwe napanóón án ménúkón apachapach ngonuk, óómw urumwmwot ngeni, me ekii, pwan napanóón máárin tupwuan, me napanóón aan kinamwmwe ne fééri mettóóch wóón pwisin aan nupwen a máárita."

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

URUMWMWOT Niképpúru

Upwufé toori 8 Maram
Mámmááritáán Chiechi-Memmeef

Pisek:

Kúkkún kinassen oori
Pwuken ménúkón
Pwuk
Pwoster

Tetten:

Nengeni ika noumw we ménúkón epwe éppúruúw wóówóómw, fééri eew wóówóón wóón maas fáán eew. Enniwini ewe wóówó noumw we e saani.

1. Emenimen.
2. Minaau chénnakanomw.
3. Émwékútú chénnakanomw.
4. Werifét.
5. Afinnúru pwéétumw.
6. Apwoou sapomw.
7. Mesemesen mairú.
8. Ammassaaw.
9. Kuumi awomw.
10. Émwékútú awomw seni epeek ngeni epeek.
11. Chimwechimw
12. Wichiki mékúromw.
13. Émwékútú fátánee ngachumw.

Pwan Eewkóóch Ekiek:

- Apachatá kapas ren óómw kopwe aiti ngeni ewe ménúkón met weween ewe mwékútúkút. Áweewe: Mwen óómw kopwe apwoou sapomw, ureni ewe ménúkón akkomw, mwirin ka fééri ewe nikinik.
- Néúnéw kinas pwun noumw we ménúkón epwe katon wóón mesan.
- Pwáár ngeni me kapas ngeni usun ekkewe nioos seni nóón mákesiin, pwuk, me pwoster mi sokkofeseen mesemeseer.

“Noumw we ménúkón epwe kaé aan epwe esinna ekkewe aramas mi sou kúkkúneer. Ei a ánsi noumw we aan epwe núkúúw, kinamwmwe, me monnotá me nengenfichii mettóóch a káé usun.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

KÉÉNÚÚ eché kéénún TAIPER

Upwufé toori 8 maram

Mámmaáritáán Chiechi-Memmeef

Amonaatá:

Akkoomwan amonaatá ekkewe pisekin ekkesiwin taiper. Ika noumw we ese kupach, ngeni eew tois mi fich ngeni me nimenimééch. Chemeni pwe kopwe ténú péún noumw we me ewe tois weesin óómw siwinii aan we taiper.

Tetten:

Kéen ngeni noumw we ménúkón nupwen ka siwinii aan we taiper.
(Ngiingiin: “Twinkle, Twinkle, Little Star”)

Fansoun siwinii óómw we taiper,
Fansoun siwinii, etto kónnetiw.
Fansoun suki epeek akkoomw,
Mwirin ewe epeek, pwopwon me chéchchén.
Taunnei, taunnei pwan móneenó,
lei fansoun ténú fichii.

Ténú me ténú me ténúéchchúúw
Ka mei pwo ééch me pwo nimenimééch.
lei fansoun apwpwas me apwpwas
Ew minafén taiper monnotá fáánitomw
Épúngónó epeek, mwirin pwan epeek
Nimeniméch pwasapwas kone kan nó.

Pwan Eewkóóch Ekiek: Ammanga ne kéén pwe epwe pwá weewen ekkewe fóós. Aweewe: “Fansoun siwinii óómw we taiper” – Pisiri áán noumw we taiper mi nimengngaw; “nimééch me pwas” – Pisiri ewe minaféén taiper.

“Noumw we ménúkón epwe esinna ekkewe ngiingi me fóós a piin rong, me apinúkúúw pwe a toori meet ewe e osupwangan. Ei aa anisi aan epwe weweiti me kaé ngeni aan epwe fóóseei met a mwochen me osupwangan.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

TOORI, MONEETIW, & KÚNA

Upwufé toori 8 Maram

Mámmááritáán Ekiek me Inis.

Pisek:

Mettóóch esapw efeiengngaw, nimééch me tuufich ngeni ei éúkúúkún ier – sepi pinastik reen mé-núkón

Ipwen ménúkón suus,

Pinangkeet

Tetten:

1. Wáátiw ewe mettóóch ekinaseni ewe ménúkón pwe epwe tééngeni o angei
2. Noumw we ménúkón epwe sineóchchúúw ewe mettóóch reen aan nengeni, kúúw, achopwaatiw me móneetiwi.
3. Urumwmwot ngeni noumw we ménúkón nóón ekkóóch minich nupwen a móneetiwi ewe mettóóch.
4. Mwúút ngeni noumwe ménúkón epwe kúna meet epwe fis reen ewe mettóóch nupwen ka kapas ngeni usun.
 - a. "Ke rong enaan kap e turutiw? Mwetemwet, mwetemwet. A men néúwommóng."
 - b. "Ke kúna naan pinangkeet? Watte, chémmóng, me kinamwe."
 - c. "Eipw sussutá, pwan ewe eipw. Eipw susutiw, pwan ewe eipw. Me rúweip suus ipwomw."
5. Nupwen eew mettóóch a turutiw nge kose chiwen kúna, eisini noumw we ménúkón, "Ia ewe kap a nóói? Ifa ewe suus? Ka kúna? Kémwéch ewe mettóóch nupwen ka kúna o apasa, "Neto, iei ewe kap! Pwan iei ipwomw we suus!"

Pwan Ekkóóch Ekiek:

- Nengeni mesen me péun noumw we ménúkón nupwen aa kúta ewe mettóóch e turutiw. Éppúúúw mesemesan me pwomwen péun.
- Éússening ngiingiin noumw we ménúkón. Éppúúúw ngiingiin nupwen a "fóós" usun kewe mettóóch.

"Noumw we ménúkón epwe pwárááta pwe mi sineei meet mi nomw únúkkún me meet a fis. Noumw we ménúkón epwe kaé meet a fis me pwata a fis."

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

TOORI & EFII

Upwufé toori 8 Maram
Mámmááritáán Inis

Pisek:

Pinastik kap

Akkawen ménúkón

Mettóóch epwe pwénúúw pachapachen ewe ménúkón nge men mecheresin pwinipwin.

Tetten: (Reen ekkewe ménúkón raa toogeni móót)

1. Móót nóón pinangkeet are kieki wóón simeen me noumw we nge epwe sáp ngonuk.
2. Awenaau pecheen noumw we ménúkón pwan ekis mina feseni.
3. Émwéchú núkúúw péúfichin noumw we, fééri fichi kosapw nikitaanó.
4. Wáátá eew pinastik kap wóón peni mwáánin pecheen noumw we, iwe mwúút ngeni epwe angónó wóón péúmééngún pwe epwe angei. Eniwinisefááni ika mi pwaapwaiti.
5. Siiwin. Kémwéch péúmééngún noumw we ménúkón iwe mwúút ngeni epwe anganó wóón péúfichin pwan fééri iei usun ren peni mééngún pecheen.
6. Aea ekkóóch mettóóch usun áán ménúkón kap pwun e mecheresin keki
7. Sopweenó ne fééri ika ewe ménúkón mi pwaapwaiti.

“Noumw we ménúkón epwe émwékútú mékúran, inisin, me péún reen ewoch pwopwun me weewen. Noumw we ménúkón epwe pwisin siwinii sússúnnún inisin. Ei urumwmwot epwe anisi noumw we ménúkón aan epwe angónó ewe epeek. A pwan anisi aan epwe kaé usun ánea. Mesan raa toogeni nenó epeek pwan epeek seni penimééng ngeni peniífich wóón eew peich.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

ASAN, NÓÓN, WÓÓN, & FEINNÓ

9 toori 18 Maram

Mámmááritáán Chiechi-Memmeef, Mámmááritáán Inis, Mámmááritán Ekiek, Mámmááritáán Kapas

Pisek: Úfen semiriit - sééch, raúwses, sitakin, suus me akkaw.

Tetten:

- 1. Úféúf Sééch** – Féératá eew urumwmwot epwe anisi noumw we aan epwe pwisin úféúf. Nupwen kaa úféúfa noumw we kopwe apasa, “Eitietá péúmw nóón ewe pwangen péún. Pwan efóch, nóón ewe pwangen péún. Wóón mékúromw, etikanong. Weitatiw, mónnotá ka nó.
- 2. Rauwses** – Fééri pwan ewe chék usun reen aean raúwses. Nupwen noumw we aa úúta kopwe apasa, “Waanong pecheemw, wenetá pwan kémwéch. Pwan efóch pecheemw, weitáátá sa nó.”
- 3. Ipweipw Sitakin** – 1. “Móttiwi, ikkafa kewe éútún peche men monup? Ikei iir, etikerenong, manawanawoto, manawanawónó, raa toonong meinisin. Katon! Efóch peche a ipweipw sitakin! Ifa ewe efóch?” (Enniwini kei reen pwan ewe efóch peche)
- 4. Ipweipw Suus** – Ifa pecheemw we mei ipweipw sitakin? lei noumw we suus, etikanong, néúnéútá, pwan ewe efóch, manawanaw, manawanawonong.
- 5. Imweimw Akkaw** – “Iwe reen mékúromw, wáátá akkaw. Iwe a ina, akkaw wóón mékúr, sa monnotá, ina mwetenóómw!”

Pwan Ekkóóch Ekiek: Nupwen noumw we semiriit epwe watte, epwene pwisin mwochen úféúf esapw chiwen mwochen kopwe anisi. Ekkóóch semiriit raa chék toogeni úféúfetá eché úúf fáán eew. Mwúút ngeni noumw we epwe nenong nóón kinaas weesin an úféúfeta eché úúf.

“Noumw we semiriit epwe: (a) toogeni anénnépékúúw aan nóngónóng wóón emén ika wóón pwisin ii; (b) pwopwutá ne Pwisin-Nemeni/Pwisin-Emweni inisin; (C) esinna pwe kapas mei wor weweer fiti chómmóng kapas me pwomweer a anónnónaatá aan mwochen kapas; (d) épwénúúweta mettóóch epwe fis; (e) a núk nóón aan epwe ekkesiwini sússúnnún ika soreifátánei.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

NIMETI & APWPWASA

9 toori 18 Maram

Mámmááritáán Chiechi-Memmeef, Mámmááritáán Inis, Mámmááritáán Ekiek, Mámmááritán Kapas.

Pisek: Soowp me Kónik

Kapasen Túmwúnééch: Chekii échúúw pwe ewe kónik epwe fich ngeni noumw we semiriit nge esapw koon pwichikkar

Tetten:

1. Emweni noumw we semiriit epwe: (a) Achéchchénú péún. (b) Ninatá soopw wóón. (c) Fééwira nóón, núkún, neefinen éútún, péún, epippinin péún. (d) Chiiri kumwuchun me péún. (e) Apwpwasa kumwuchun me péún.
2. Kéén nupwen noumw we semiriit a nimeti péún. Úreni noumw we semiriit epwe fituk ne kéén.
3. (Ngiingiin: "Here we go 'round the Mulberry Bush")
"lei usun ach nimeti péúch, nimeti péúch, nimeti péúch."
"lei usun ach nimeti péúch, mwan ach sipwe mótti mwéngé."
(Émwúchchúnóón nain epwe siiwin ngeni meet epwe fis mwirin: "...mwen ach sipwe annut")
4. Sópweenó ewe kéén reen meet epwe tapwoto nóón ewe tettenin nimeti paaw "lei usun ach chiiri péúch;" "lei usun ach apwpwasa péúch."

"Noumw we semiriit epwe: (a) pwoputá ne Pwusin-Nemeni inisin, Pwusin-emwmweni inisin; (b) weweiti weewen chómmóng fóós me pwomw; (c) fansoun kapas a fatééch ngiingi, kapas, me pwoomw; (d) níképpúúúw pwomw me néúnéwún mettóóch; (e) aa pwúng fengen fátánin maas me paaw fansoun ouruuru ika kémwéch mettóóch; (f) kémwéch mettóóch nóón paaw a pwááráátá napanóón tuufichin aean kewe kúkkún mwasén."

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

PIRUUMW & MWÉNGÉ

9 toori 18 Maram

Mámmaáritáán Chiechi-Memmeef, Mámmaáritáán Inis, Mámmaáritáán Ekiek, Mámmaáritáán Kapas

Pisek:

Mwéngé pán usun sirion ika féún ira mei pweteete epwe kinikinikisitiw

Sepi pwoon pinastik reen semiriit.

Kapasen Túmwúnééch: Mwéngé pán reen ménúkón/kúkkún semiriit esapw watte seni ½ inis kinikinin.

Tetten:

1. Niinanong ekis sirion mei pwasapwas nóón eew pinastik pwoon. Ngeni noumw we semiriit epwe aea éútún me taakúúwetá, angeei, mwéngé. Kapas ngeni noumw we reen meet ewe a fééri (taakúúweta, angei, mwéngé) pwan ékúrangan me napanapan (súngúrúngúr ika pweteete). Kapas usun nennan ["Mmm, nennen ots" (ika ráis ika wiit).]
2. "Pweeii me móneetiw" - (reen kewe raa ákkásáái): Wáátiw pwan eew pwoon, aiti ngeni noumw we ifa usun aan epwe uwaanó ewe sirion ika pwan ekkóóch mwéngé pán seni eew pwoon ngeni pwan eew."
3. Ureni noumw we semirit epwe fituk ne ánea. "eféw, rúwéféw, únúféw, féféw. Nimeféw, wonoféw, fúúféw napanó."

"Noumw we semiriit epwe: (a) pwopwutá ne Pwisin-Nemeni inisin, Pwisin-emwmweni inisin; (b) weweiti weewen chómmóng kapas me pwoomw; (c) fansoun kapas a fatééch ngiingi, kapas, me pwoomw; (d) níképpúúúw pwomw me néúnewún mettóóch; (e) a pwúng fengen fátánin maas me paaw fansoun oururu ika kémwéch mettóóch; (f) kémwéch mettóóch nóón paaw a pwáárátá napanóón tuufichin aeaan kewe kúkkún mwasén."

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

KÉMWÉCH & ÚN

9 toori 18 maram

Mámmááritáán, Chiechi-Memmeef, Mámmááritáán Inis, Mámmááritán Ekiek, Mámmááritáán Kapas

Pisek: Kapen mitiri áán semiriit ika kúkkún kap mei masow reen ekis minen ún (chúús, minik, ika kónik).

Tetten:

1. Niinanong ekis minen ún (chúús, minik ika kónik) nóón ewe kapen mitiri. Éussening me kapas usun ékúrangen ewe nééne aan nininong.
2. Mwúút ngeni noumw we semiriit epwe kémwéch ewe kap iwe aa ún. Néúnéw kapas usun “ka kémwéch,” “ka kot,” me “a pé.”
3. Monnotá reen eché ténúpwawas ika peipér taaun pwun ika e niinó; mwúút ngeni noumw we epwe ténúpwawaseei kewe kúkkún chéchchén. Kinissow ngeni noumw we semiriit reen an apwpwasa kewe chéchchén.

“Noumw we semiriit epwe: (a) pwopwuta ne Pwisin-Nemeni inisin, Pwisin-emwmweni inisin; (b) weeweiti weeween chómmóng kapas me pwoomw; (c) fansoun kapas a fatééch ngiingi, kapas, me pwoomw; (d) niképpúúúw pwomw me néúnéwún mettóóch; (e) a pwúng fengen fátánin maas me paaw fansoun oururu ika kémwéch mettóóch; (f) kémwéch mettóóch nóón paaw a pwáaráátá napanóón tuufichin aea aan kewe kúkkún mwasén.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

FIEI naan Kuup!

9 toori 18 maram

Mámmááritáán Chiechi-Memmeef, Mámmááritáán Inis, Mámmááritáán Ekiek, Mámmááritáán Kapas

Pisek:

Pwórun sitaas,

Kónik

½ - kapen eúkúúk

Pinastik tiispáán

Mesin sééch ika smók epwe pwénúúw úfén ewe semiriit we

Kapasen Nimééch: Ténú péún noumw we semiriit mwen me mwirin an fééri ewoch mettóóch.

Tetten:

1. Niinaanong ewoch ewe sitaas nóón ewe pinastik tiispáán. Nupwen noumw we a minafátáneeí éútún nóón ewe sitaas, apasa “Ke meefi na sitaas? Pweteete, ammen pweteete. Mwotoutow, ammen mwotoutow. Opwuuwetiw nekkangen éútumw. Séénúún, séénúún. Mworomwor, mworomwor.” Ureni noumw we epwe apasa kei kapas nupwen aan kukkunow ngeni ei mettóóch. Mwaareiti noumw we reen aan achoocho ne apasa keei kapas.
2. Niinanong ekis kónik nóón ewe sitaas. Mwúút ngeni noumw epwe katon ewe nofit nupwen kaa sópweenó ne niinanong kónik me taakúúw fengenni. Kapas usun ewe ekkesiwin. “A men pweteete me pwetekitek, mwittikifaa. Sia féér kuup!” Kéúúnó ne nininong kónik nupwen a ekis péchék sia toongeni kémwéch.
3. Mwúút ngeni noumw we epwe attapa, fettiki, úsi, iteni fengenni, me urumwmwot ngeni ewe kuup! Ureni noumw we epwe opworoussa meet a fééri. “Fie–fie kuup, úsi–úsi kuup, pisiri–pisiri kuup, ninitiw nekkangen éútumw.”
4. Ika noumw we e tééténgngaw (katon chék ese attapa), pomweni usun aan epwe urumwmwot ngeni ewe kuup. Áweewe: Tukeei ewe kuup nóón péumw kaa mwúút ngeni epwe senitiw nekkangen éútumw. Sópweenó ne urumwmwot toori noumw we epwe toongeni attapa ewe kuup.
5. Ika noumw we ekan tóofi ewe kuup me woon péún, aiti ngeni pwe men mecheres ach ténaanó.

“Noumw we epwe aea kewe anen meefi ne kaé ngeni meet mi nomw órun; mesan me péún repwe mwékútúppék nupwen a epinééw me kémwéch mettóóch; pwáári napanóón aan sineei me weeweiti kapas reen néúnéwún me tamanóón aan fóós.”

NIMET, CHIICHI, & APWPWASA

19 toori 24 maram

Mámmááritáán Chiechi-Memmeef, Mámmááritáán Inis, Mámmááritán Ekiek, Mámmááritáán Kapas

Pisek:

Sepi tois pinástik ika péén mwéngé ese efeiengngaw, (péén pwété, péén kónik).

Cheepenin urumwmwot are pinangkeet

Ruuw (2) kónik nóón pinastik paan men úkúúkéech

Kúkkún téttén mei pán

Spónch

Ekis soopwpwun sepi

Taaun mei niméech ren apwpwasen sepi tois

Kapasen Túmwúnéech: Túmwúnúúw fichi pwe ewe kónik mi soopw fáániten tétténún sepi nge sapw minen ún.

Tetten:

Úreni noumw we kúkkún semiriit epwe fééri ekkóóch ekkewe angaang:

1. “Wonder Washer” – Fiti noumw we semiriit, oupwe waau ekkóóch sepi tois, me kana péén mwéngé pinastik ese efeiengngaw. “Fansoun nimeti ekkee pisek. Ka mon óómw kopwe ewe Wonder Washer nimeti kei mettóóch pwe repwe niméech me fé?” Mwúút ngeni noumw we semiriit epwe wiisen ekii kewe sepi nge en ka amonaatá kewe sepíen kónik núkún, echchietiw ekis soopw wóón eew sepi, iwe ka aea spónch. Emweni ewe angaangen téttén nupwen noumw we a ténú eew me eew kewe mettóóch. Kapas usun ewe chéchchénún me pwuropwuran nge a ifa me aan epwene eniméechúúw kewe sepi. “Ka men angaangéech Wonder Washer!
2. “Chóón Chiichi me Chóón Apwpwas” – Nupwen noumw we semiriit a monnotá, emwmweni ewe angaangen chiichi sepi me apwpwas ngeni taaun, ionifengenniir nóón eew kanteiner niwininong neeimw.

Pwan Ekkóóch ekiek:

- Aea ekkewe sepi mi niméech ren pwan eew urumwmwot ne eimwú fesennir nóón mwiichan aan epwe sepi, kap, péén mwéngé, ruume, ika pwan ekkóóch.
- Aea ekkewe sepi ne “amonnatá ewe cheepen” wóón éché pinangkeet, kieki, are wóón eew cheepen mei kúkkutiw.

“Noumw we semiriit epwe kaé aan epwe (a) sineei usun inisin me aan tuufich; (b) sineei pwe fisin mettóch a pwopw seni féfféér; (c) napanóón aan mesan fiti mwékútún péun; me (d) pwáaraanó aan sineei me weeweiti kapas reen an mwochen aussening me pwáári an weewe.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

TÉNNAWONONG nóón ewe pwaang

19 toori 24 maram

Mámmááritáán Inis, Mámmááritáán Ekiek

Pisek:

Ekkóóch Pwórun Taropwe Watte
Pansooko

Amonaatá: Fééri eew pwaang ren óómw teppini fengenni kewe Pwórun taropwe. Kutta eew neeni esapw mwónónó. Wáátiw ewe taropwe pwaang.

Kapasen Túmwúnééch: Tennaw e chék mwúmwúútá nóón ewe pwaang nge spaw pwan núkún. Reen tumwunééch seni feiengngaw, móót esópwun ewe pwaang pwún kopwe kúna noumw kewe kúkkún re nómw nóón. Óómw kopwe épéchékkúnaatá óómw kapas, pwomweni reen attaponong nóón ewe pwóór iwe apasa sáfaánii pwe repwe chék ténnaw noon ewe pwoor.

Tetten:

1. Nupwen noumw we semiriit aa etto ren ewe pwaang, ureni ika meet ewe iwe ka katon ika meet epwe fééri. Nupwen epwe nenong nóón ewe pwaang, ureni epwe nennefátán. Aweewe: "Meet e nómw nóón? Ke mwochen katon? Ke mwochen toonong nóón? Nesopwun ewe pwaang kopwe wáátiw ewe tois noumw we e koon saani pwun epwe angei. Nómw esópw ewe pwaang iwe ka ureni noumw we epwe ténnawanó reemw.
2. Nennengeni fichi noumw we semiriit nupwen a ténnawonong. Apasa, "Katon kaa ténnaw nóón ewe pwaang, ténnaw anifenif."
3. Nupwen noumw we aa tooou me ewe epeek, emweira me apasa, "Angéchchumw! Ka pwisin ténnawonong nóón ewe pwaang. Ka saani?"

Pwan Ekkóóch Ekiek: Fééri pwan ekkóóch pwaang – Aea senin emeittiw, wáátá eché pinangkeet wóón, ekkúkú ngeni ékkúkún mangaak; apacha fengenni kúkkún neenien móót, pwénúúw ngeni eche chenikam, fééti neesopwun kewe pwe epwe wor pwangan.

"Noumw we semiriit epwe: (a) pwááráátá pwe a núk ese chiwen turunó fansoun urumwmwot; (b) a toongeni pwisin fééri chómmóng mettóch wóón inisin; (c) tipeew ngeni meet emén e ureni ese pwan tipewiniwin."

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

IPWEIPWÉÉCH & FATAN

19 toori 24 maram

Mámmááritáán Inis, Mámmááritáán Ekiek

Pisek: Nimuuw (5) fit Pansooko (2 ika 3 inis chééchén)

Tetten:

1. Áwenaano efóch pansooko nóón eew neeni men sossonééch, motoutow.
2. Katon noumw we semiriit ika meet epwe fééri ngeni ewe pansooko mei itinó.
3. Ika noumw we semiriit ese fééri ewoch mwékútúkút wóón pwusin an, ureni epwe:
 - a. Fátánenó toori epwe toori neesopwun ewe nain.
 - b. Eitieu péún neepekín pwun epwe núk ne fátán (ika epwe namwot, pomweni ne fatan nge eitieu péumw neepekumw).
 - c. Épéchékkúna pwan mwareiti noumw we semiriit fansoun aan achocho ngeni aan epwe núk me fátán.
4. Sótuni sokkopaten sókkun fátán – Fátán pwaapwa, fátán nóniinen, fátán nuokkus, fátán máiru, fátán atakirikir, fátán soong, fátán mwochen annut, fátán mwittir, fátán mang, fátán osommóng, fátán mósónósón.
5. Efisáátá eew pwóróóus reen aan noumw we semiriit epwe pwáári ekkewe sókkópaaten fátán.
6. Mwareiti noumw we semiriit reen an épwenúúwetá eúreúr me aan achoocho.

Pwan Ekkóóch Ekiek:

- Aea ewe pansooko ne fééri ekkoch unuunun usun neruwen imw, kukkumos, niossun pwóór mi tam, pwe noumw we semiriit epwe fátán unukusichin ekkewe nioos.
- Ika kese aea pansooko, iwe ettetteni chéén ira mi pwas ika anen pi pwe epwe fátán wóón.

“Noumw we semiriit epwe kaé ngeni aan epwe pwáraano aan fééri fichi pwe ese turuno nóón ewe urumwmwot me anapaanó aan épwenúúwetá meet ra ureni me aiti ngeni. Kúkkún semiriit re saani sá, mwetemwet, me tééta wóón mettóóch nge ese mecheres ngeniir nóón ei kinikinin ier, pwokiten raa chiwen ááni weiresin énnúkú inisiir.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

PWOMWENI PWOMWEN kewe Maan

19 toori 24 Maram

Mámmaáritáán Inis, Mámmaáritáán Kapas

Pisek: Riiriin chaamw ika akkaw mei féér seni simpúng, pansooko ika appachen taropwe, niossun maan (seni ekkewe minen nóómwun chassi usun emén konaak, káttu, kou, piik, ika chek).

Tetten:

1. Appachata eew niossun maan wóón ew akkaw ika ewoch riiriin chaamw. Noumw we semiriit epwe fini menni epwe imweimw nge epwe kan pwan ekkewini.
2. Úreni noumw we semiriit epwe urumwmwot nge epwe kan apasa, “sipwe tipitipin pwe itá kiich konaak.” Mwúút ngeni noumw we semiriit epwe kutta ewe riiriin chaamw ika ewe akkaw mei nioos konaak wóón. Pwopwuta. “Meet sókkun ngiingii konaak ekan fééri? Woof, Woof.”
3. Pwomweni ngeni noumw we semiriit usun aan epwe meenitiw iwe aa pwomweni pwomweni konaak. Ténaw nepwpwun iwe ka aarúwer. Katon noumw we semiriit an éppúruúk.
4. Úreni noumw we semiriit epwe pwan pwáári ekkóóch ngiingiin aarúwer nóón fansoun mettóch a fis, usun chék ren: nupwen ewe inenapen konaak a feitto, nupwen emén káttu a kanoto, nupwen emén konaak a sótuni epwe eni anan mwéngé, nupwen emén nisipwisiipw a ássinó asen mékúran. (Ááni ewe urumwmwot fáániten ewe inenapen konaak, ewe káttu, me pwan ekkóóch.)
5. Sótuni pwan ekkóóch maan, fééri chék usun meet ewe kaa fééri mwan.
6. Kéénúúw eché kéén usun ewe “Old MacDonald.” Noumw we semiriit epwe kan pwomweni ngiingiin kewe man e féw iteer nóón ewe kéén.

“Old MacDonald mei wor an atake. E-i-e-i-o.
Wóón an we atake, mei wor néún konaak. E-i-e-i-o.
Akan woof, woof, ikeei, pwan woof, woof, ikenaan.
Ikei woof, ikenaan woof. Meinishin woof, woof.
Old MacDonald mei wor an atake. E-i-e-i-o.”

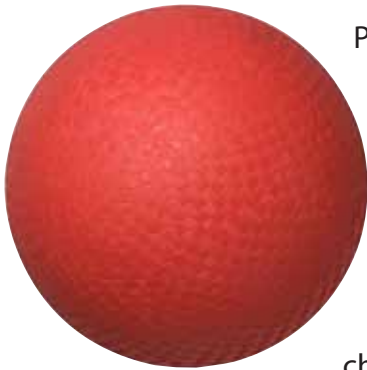
“Noumw we kúkkún semiriit epwe: (a) pwáaráátá aan weeweiti inisin me aan toongeni; (b) sineei ngiingiin kapas reen aan esinna me péppénú ngeni ngiingiin kapas; (c) échchúnó aan toongeni chechchemeni pwóróús. Eii sókkun kefisitáán urumwmwot nóón pwoomw a anapaanó tuufichin semiriit reen ekiek, inis, me kapas. Semiriit raa kaé aar repwe mwenieni a pwan épéchékkúna chénnaw, aaw, me ewe neenien fóós chior.”

URUMWMWOT Skweer Ball

25 toori 36 maram

Mámmááritáán Inis, Mámmááritáán Chiechi-Memmeef

Pisek:

Pwoor (12 inis kéúkún nuukanapan)

Pansooko men chééwatte

Pwórun taropwe ika paan mei ónónnóón neenien mómmónonong pwoor
(Pwan ekkóóch: Niossun mettóch mei ékúrang usun maan me torakkú.)

Amonaatá: Pirummei, nimeti ewe neenien urumwmwot usun sait wóók, nóón karaach, ika núkún ia mi sossonééch. Aea ewe pansooko ne fééri eew napen pwóór wóón ewe sait wóók, epwe 8 inis taman me 8 inis chéénapan. Aea ewe pansooko ne fééri asissin úkúúkún 1 fit me 2 fit seni ewe napen pwóór.

Tetten:

1. Kééri noumw we semiriit pwe epwe ááni ewe urumwmwot “Skweer Ball,” pwáár ngeni ewe “napen pwóór,” ewe pwoor me ekkewe asissin. Úta únúkkún eew kewe asissin, 2 fit seni ewe napen pwóór. Eitienó eféw pwoor. Apasa,” Úta wóón na asissin iwe ka moneenong na pwoor nóón na napen pwóór.” Kopwe pwomw ne áiti ngeni meet epwe fééri reen óómw itini ewe asissin me ewe napen pwóór wóón ewe simeen ika pwún.
2. Nengeni fich ifa usun áán noumw we semiriit urumwmwot. Mwareiti ika ewe pwoor mi kúúw ewe napen pwóór. Ika a fáán chómmóng aan kúúw ewe napen pwoor, ureni epwe ekis towaawónó iwe a pwan sopwosopwónó.
3. Ika noumw we semiriit e móneei nge ese kúúw, pwan sótun sáfáánii. Ika a chómmóng aan ese kúúw, ureni noumw we epwe kan ngeni ewe napen pwóór.

Pwan Ekkóóch Ekiek: Aea péén pwóór. Waanong eew niossun maan ika torakkú nóón eew me eew pwóór. Nupwen ewe semiriit epwe móneenong ewe pwoor, epwe eita ewe nioos ika fééri ngiingiin ewe maan ika ewe torakkú.

“Noumw we semiriit epwe: (a) fééri chómmóng mwékútúkút mi weires reen péún me pecheen; (b) aea unusen inisin an epwe esinna neefinan ngeni mettóch mei nómw únúkkún; (c) anapaanó aean maas me paaw ne nengenfichii meet repwe fééri; (d) pwáári wáttenóón aan sineei usun inisin me meefian, ese pwan meneei emén epwe ánsi.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

CHÚNGA nóón Pi ika wóón Taropwe

25 toori 36 maram

Mámmáarítáán Inis, Mámmáarítáán Kapas & Mak me Ánnea

Pisek:

Efóch wóók (esapw ken neesópwwun)

Chéén taropwe mi énúpaat ika ekkewe rekan chúnnga wóón fichiitw nóón

4½ x 5½ - chééchéén me taman

Kanteiner mei masow reen piin ika kúreiong

(pwsin mwochenumw – wessen pen, pen men ténúkkái)

Amonaatá: Pisekin mak meinsin epwe ééch (epwe fane-ééch). Eioia pisek nóón eew kanteiner iwe ónomwuur ia noumw we semiriit epwe mecheresin tikeriir mei.

Kapasen Nimééch:

Ténú paaw mwirin chúnnga nóón pi ika pwun.

Tetten:

Núkún Imw:

1. Nupwen ka nómw wóón pi ika núkún sékúrún iimw, anómwú ngonuk ewe wóók nupwen áán noumw we semiriit urumwmwot nóón ewe pi ika pwún. Nupwen noumw we semiriit epwe angeei ewe wóók, katon usun an aea nóón ewe pi ika pwún.
2. Nupwen noumw we semiriit a féér nain, kapas usun ekkewe nain e fééri. Aweewe: “Ke féér sik-sáák nain. Nengeni nangattamen óómw na chúnnga.” “Ka fééri ekkóoch nain mei chipwechipw, chipwetá, mwirin ettiw, mwirin etta, mwirin ettiw.” Ureni noumw we semiriit epwe ópwóróusa usun aan we chúnnga.

Nóón Imw:

3. Einetaau taropwe mi énúpaat ika taropween chúnnga me kanteinerún pisekin chúnnga. Katon ifa usun áán noumw we semiriit aea kewe pisek pwan mwúút ngeni epwe pwsin imwuunó ne angaang.
4. Ika noumw we semiriit a pwáaráátá pwe a osupwpwangen aninnis, kapas ngeni reen óómw kopwe ánisatá. Aweewe: “Naan épwpwén wóón naan marker usun a mwéch. Sipwe satuni ne weiti pwan okunnu sáfáánii.” “A pwan kup sáfáán mesen noumw na piin. Fansoun seimi sáfáánii.”
5. Usun chék ewe chúnnga nóón pi, nupwen noumw we semiriit epwe féér nain, kapas usun kewe nain e fééri. “Meet ke ekeiki fansoun óómw we chúnngááni ei nioos?”

“Noumw we semiriit epwe: (a) wattenó áán mesan fiti mwékútún péún nupwen a nengeni me fééri mettóoch; (b) katon ééch pisekin chúnnga; (c) tuufichin kaé mak reen an esinna pwe chúnnga peinit, me mak mei neewo-ééch meet ra pwáári.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

OUNUUNU & Ocheei óómw we Nioos seni Féún Ira

25th tori 36 maram

Mámmááritáán Ekiek, Mámmááritáán Kapas, Annea, me Mak

Pisek:

Eféw uuch emén semiriit (espaw ettik), Saar pinastik, Rúwéféw ika nap seni Féún ira (oreench, star ápwon, ika stroperi, pwan ekkóóch), Cheepen, Ruuw sepi taropwe – eew neenien reirei féún ira ew neenien fééri ewe unuunun, Peipér taaun

Kapazen nimééch: Ténú paaw, pinastik sar, me ekkewe féún ira (tiwenóón chek ewe uuch). Nimetéchúúw ewe cheepen. Aiti néúnewún ewe saar.

Amonaatá: Waau ekkewe pisek meinsin pwan ekkewe minen nofit iwe apasa iteer. Chiiri kewe féún ira meinsin tiwan chek ewe uuch iwe kaa taunnei pwaseer ngeni peipér taaun. Eisini noumw we semiriit, pwata ewe uuch esapw pwan tétén.

Tetten:

Kapas ka fen sineei

1. Ettika ewe uuch.

“Ifa usun napanapan, pwonnan, me sokkun?”

2. Reisopweii ewe uuch.

“Sia Reisopweii pwe sipwe féér kukkumos.”

3. Ettika ewe oreench/tancheriin.
Eimwufesennir.

Kapas usun napanapeer, pwonner, me sakkuur.
Anneani ew me ew kinikinin kewe féún ira.

4. Uwaau kewe ekkóóch féún ira
Péku-sopweii ewe star ápwon.
Reisopweii ewe stroperi.

“Ifa usun napanaper, pwonner, me sakkur?”
Achchema ewe napen fúú noon ewe star ápwon.
Féún stroperi re nomw nukun; kewe ekkoch re
nomw noon. Kapas usun ewe ekiek reen unus
me nesópw.

5. Ekieki ewoch nioos.

*“Ei mettóch unuunun eew ekiek, eew nioos. Meet
ke mwochen fééri – ew nioosun pwoor, kukkumos,
ika, traengkén?”*

6. Fééri iwe ocheei omw na nioos.

Katon pwan aussening nupwen noumw we semiriit
a fééri. *“Ifa nennen omw na napen pwóór? Omw na
Kukkumos? Omw na traengkén?”*

“Noumw we semiriit epwe: (a) napónó sinean kapas fiti chómmóng kapazen ochufengenni me kapazen Aweewe; (b) sine asoos ngeni tápetan me kewe mi watte seni; (c) kutta pwóróóus reen an nengen fichi, atéépaai, me kutta fichi tichchikin pwóróóus; (d) napónó an kae reen meet a meefi; (e) kae usun nikinkin ei fénúúfáán; (f) sinnen neefinen mettóch fengen iwe a etettenir; (g) fééri me pwáári inisiir non sókkópaaten pwoomw me chunga.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Birth to 36 Months. (2007).

ÉÚKÚ ewe Kónik

25 toori 36 Maram

Mámmááritáán Ekiek, Mámmááritáán Kapas, & Annea me Mak

Pisek:

Pinastik kap ika pwoon mei sókkópaat nénnér (ika e fen wor, iwe 2 settin kapen éúkúúk reen mettóóch men nééné)
Ew wátteen sepien kónik
Cheepen pinastik ika nóón chék fetin
Maikake ika úféúfen túkken

Kapasen Nimééch me Túmwúnééch: Ika nóón iimw, wáátiw taaun wóon simeen an epwe eppeti faas. Sanetaisini eew sepien kónik. Ténú paaw. Túmwún ééch pwún kopwe eppeti feiengngawen kónik.

Tetten:

1. Ópwóróusa ewe kaé fansoun óómw ánsi noumw we epwe úféúf eew me nein kewe - úféúfen túkken (pwe epwe meseikáásini konik) ika ewe maikake (pwun esapw chéchchén). Aweewe: “Úreni, mei wor reei kap me pwoon kopwe aea ne urumwmwot nóón ewe kónik.”
2. Katon noumw semiriit nupwen aa aea ekkewe mettóóch. Kapas usun ewe féféér. Aweewe: “ka men tumwunééch ne niinanong ewe kónik seni ewe eew kap ngeni pwan ewe eew. Ka onnusu ewe kónik seni ewe eew kap ngeni pwan ewe eew. Úkúúkún ruuw kúkkún kapen kónik aa ouraanó ewe wátteen kap.”
3. Épéchékkúna ngeni noumw we semiriit epwe ánnéani fituww kúkkún kapen kónik epwe ouraanó ewe kap watte. Pwan usun chék ren kewe pwoon.
4. Óómw kopwe ánsi noumw we semiriit pwe epwe weeweiti usun “iteiten mettóóch” me “kinikinin me eew unus,” ureni noumw we semiriit epwe úrá meet ese weewe reen nupwen an aea kewe kap.

Aweewe: “Pwaat e koon watte kónik men niiu seni ewe kúkkún pwoon iteiten óómw niinanong ewe kónik nóón seni ewe wátteen pwoon?”

“Noumw we semirit epwe: (a) pwáári an pwaapwa reen ewe neefinen iteiten mettóóch me nampa; (b) Aea aan ekiek nóón aretimetik ne áweesóónó osukosuk; (c) Kutta pwóróóus nóón aan nengen échúúw, katon ééch, me kúttá échchúúw tichchikin pwóróóus; (d) Kutta minafén anen fééri mettóóch epwe pwáaráátá pwe ese wor epwe ánsi ne ataweenó ewe osukosuk; (e) napanó sineei kapas anónnóón fiti chómmóng kapasen ochufengenni me kapasen aweewe.”

PIRÓS ónó

Únúngát toori Nimuuw ler

Mámmááritáán Inis, pwan Nimééch & Túmwúnééch

Pisek:

Tutpeis & Piróós
Koomw ika Piróssen Mékúr
Kinassen Oori
Pwuken Túmwúnún Nii

Kapeasen Nimééch: Túmwúnúúw pwe éútún piróssun nii epwe eech pwan nimééch. Piróssun mékúr epwe pwan nimééch. Ousapw aea fengen piróssun nii me piróssun mekur.

Tetten:

“Pirósseei nii”

1. Eeis met aean nii. (kúk me núúnúúw anach, kapas me emenimen).
2. Anneani eew pwoorous usun túmwúnún nii.
3. Néúnéw kinassen oori ne anneani niin asan (ettá) me faan (ettiw).
4. Kapas usun túmwúnún nii aar repwe péchékkún.
5. Aiti usun pirossei nii – pirosseetá ika pirosseetiwi ika apweni nóón. Katon noumw we nupwen aan kaé piróós.
6. Wáátá ekis tutpeis wóón áán noumw we semiriit ewe piróós, iwe a pirós ónó.
7. Chiiri ngeni kónik. Nennenong nóón ewe kinaas emenimen!

“Pirossei mékúr”

8. Ngeni noumw we semiriit epwe ngeni mékúran nóón ewe kinaas. Kapas usun énúwan, ifa usun óómw meefi, taman me napanapan (wenechchar, pwúnnúún ika rúúfu).
9. Angei ewe piróssun mékúr ika koomw. Aiti ngeni noumw we semiriit epwe pwopwutá seni asan iwe a ánnifa ne pirosseetiwi faan toori epwe wees nikoppinin mékúran, iwe ewe piróós a fassééchchútiw.
10. Nennenong nóón ewe kinaas emenimen!

Pwan Ekkóóch Ekiek: Awora eché taropween Piróós” reen noumw we semirit aan epwe ássinna ika fáán fituúw nóón ew ráán ekan piróssei niin me mékúran. Awora niffangen ei angaang mwúrinne.

“Nounw we semiriit epwe: (a) sineei peekin nimééch me angaangan; (b) napanó aan péchékkun me aean kewe kúkkún mwasén; me (c) sopweenó aan sineei usun pwisin inisin.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

URUMWMWOT Túmwúnééch

Únúngát toori Nimuuw ler

Mámmaáritáán Inis pwan Nimééch & Túmwúnééch

Pisek: Neenien móttun nóón torakkú

Tetten:

Eisini noumw we semirit ika mi sineei weewen “túmwúnééch.” Men ifa usun? Meet noumw we semirit epwe féér ika a meefi túmwún?

Kapasen Túmwúnééch #1 Fátán Túmwúnééch. “Wóón saitwóók me nóón imw, chemeni, fátán túmwúnééch.” Pwata? “Pwún kese upwpwuri kewe pisekin nóón imw me aramas iwe ka feiengngaw pwan efeiengngawa ekkóoch.” Nupwen ka nómw núkún fiti noumw we semiriit, kopwe kapas usun me pwan fééri, neno me rúwepeek ewe aan, mwen óómw kopwe fátánenó ewe epeek.

Kapasen Túmwúnééch #2 Peenit. “Chemeni pwe kopwe peenituk nupwen óómw toónong nóón torakkú” Pwata? “Pwun kopwe túmwún nóón neniomw we ika e wor osukosuk.” Nengeni noumw we nupwen a peenitii, niwinii ngeni reen emenimen me toófi sekúrún.

Kapasen Túmwúnééch #3 Úúnó, Turunó, pwan Sokopen. “Ika a kar úfomw, kopwe UUNO, TURUNO, pwan SOKOPEN.” Pwomweni iwe fiti noumw we semiriit ne fééri. “Chemeni pwe kopwe sokopen toori ewe ettin epwe kununó.” Pwata? “epwe kun ewe ettin pwun kete kar.”

Kapasen Tumwunééch # 4 Fótopwúkúútiw me Ténawou. “Nupwen eew neeni a kar, FÓTOPWÚKÚÚTIW me TÉNNAWOU.” Pwata? “E ásápwáán ééch me ese watte étúwét epwan mecheres óómw kopwe ngasangas o Ténawou.”**R**

Kapasen Túmwúnééch # 5 Nónnómw Kinamwe nóón limw. “Sú seni ewe sitoof, masis, raita, nááif, pistoor, sáfei, me poisén.” “Epwe fókkun wor aramas watte epwe nómw reemw nupwen kopwe urumwmwot nóón kónik.” Pwata? Pwún kote feiengngaw, nge kopwe pwan pwaapwa ne kaé me urumwmwot.”

“Noumw we semirit epwe kaé, émwéchú, me fiti ánnúkún pwisin anisi-inisin me ánnúkún túmwúnééch.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

MESEI a KAPAS

Únúngát toori Nimuuw ler

Mámmááritáán Sineei-Inis pwan Chiechi-Memmeef

Pisek:

Kinaas, sepi taropwe, marking, néún semiriit pwuken wóówóón mesen aramas, (keei pwisin meefiomw: nioos seni nóón mákesiin me simpúng, fich, me appachen taropwe)

Tetten:

1. Eisini noumw we semiriit ika meet ekan apwaapwaa. Éússening ngeni met a apasa, mwirin a nennenong nóón kinaas pwún epwene pwáári: lfa usun mesemesen na memmeef reen pwaapwa.
2. Meet ekan enetipengngawa noumw we semiriit? Soong? Máirú? Nuwokkus? Éússening ngeni meet mei fis, iwe pwan néúnew sáfáán ewe kinaas.
3. Angei kewe sepi taropwe me marking. Úreni noumw we semiriit epwe chúngaani sókkopaaten maas mei pwáráátá sókkopaaten memmeef – pwaapwa, nóniinen, soong, máirú, nuwokkus. Néúnew ewe kinaas kopwe katon kewe sókkopaaten áán maas pwáári memmeef.

Pwan Eew Ekiek: Ika kose chúnga, néúnew fich ne fichieu nioos seni minen nóómwun chassi me simpúng sókkopaaten maas iwe appachaata wóón sepi taropwe.

4. Makkei iten eew me eew kewe memmeef wóón ekkewe sepi taropwe.
5. Anneani eew pwuk wóón memmeef. Kapas usun kewe sókkopaaten mettóóch, neeni, aramas, me mwékútúkút mi pwáárau kei memmeef.

Pwan Ekkóóch Ekiek: Katon mákesiin, pwuk, simpúng, me pwoster. Úreni noumw we semiriit epwe katon kewe maas iwe a apasa meet sókkun neetip ekkewe maas raa pwáaráátá. “Úreni noumw we semiriit epwe pwan ekieki ekkóóch anen aan epwe ánisi kei sókkun memmeef usun neetipengngaw me soong.”

“Noumw we semiriit epwe weweiti me sineei aan epwe tuufichin pwáári meefian.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

CHIECHI Fenggen

Únúngát toori Nimuw ler

Mámmááritáán Sineei-Pwusin Inis pwan Mámmááritáán Chiechi-Memmeef

Pisek: Eféw pwoor me eew tois

Amonaatá: Ekiekii kana semiriit mei fókkun uren sa me chiechiééch. Ifa usun féfféerúúr? Iir mi emenimen, takir, néúnéw fengen tois. Ewe Center on the Social and Emotional Foundations of Early Learning (CSEFEL) a aiti ngeni kich keei anen chiechiééch: (a) efisi urumwmwot; (b) néúnéw fengen tois; (c) ekkesiiwin, emén mwirin emén; (d) áninnis ééch; (e) mwaareiti reen eitéchúúw; (f) miriit, me sine omwusomwus; (g) pwopwutá aan epwe chúnghúúw. Keei mettóoch meinisin epwe wor kaé ngeni pwun epwe wor weewe ééch me sip nóón. Reen pwan ekkóóch pwóróóus, log on to: <http://www.vanderbilt.edu/csefel>

Tetten:

Fiti noumw we semirit ne urumwmwot mwen epwe urumwmwot fengen me chiechian.

- A. Chóón Oota Urumwmwot. (1) Fééri pwe emén kewe chiechi epwe nengonuk (2) Ngeni emén kewe chiechi eféw pwoor. (3) Aowra eúréúr reen meet epwe fééri ngeni ewe pwoor. (4) Pwomweni pwomwen “pwúngún” néúnéwún ewe pwoor. Kapas wóón “mwánnin” néúnéwún ewe pwoor. Aweewe: Etti ewe pwoor seni chiechiomw ese pwúng. (5) Ósóssót. (6) Échchúúwónó.
- B. Ekkesiwin, emén mwirin emén. (1) “Een akkomw mwirin ngaang. (2) Úreni pwe a toori óómw fansoun ne néúnéw ewe tois (3) Ósóssóta ekkóóch urumwmwot epwe emén mwirin emén. (4) Pwomweni ekkóóch pwomw “mei pwúng” iwe kapas wóón “mwánnin.” (5) Asossota. (6) Échchúúwónó. Aweewe: Émwéchaanó eew tois kose mwochen emén epwe néúnéw sapw eew angaangen chiechi. Néúnéw fengen tois eew angaangen chiechiééch.

“Noumw we semiriit epwe tuufichin urumwmwot ngeni ekkóóch, máár, me sópweenó ewe chiechi ngeni ekkóóch.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

ANÉNNÉ Péén Pwórun Sokuun

Únúngát toori Nimuuw ier
Mámmááritáán Ekiek

Pisek:

Peen Pwórun sokuun mi nimenim

Ekkóóch mettóch repwe chék arapakkan nénné fengen nénnéér (péén maan, faaw, féún senis, chips mi sókkopaat énúweer, amwmwéch, pwan ekkóóch)

Nimuuw pinastik kewe si kan chotááni ngeni saanwich

Amonaatá: Amonaatá ekkewe chota. Waanong eew sókkun mettóch noon eew chotá fengen me nampaan iteiten kewe mettóch. Aweewe: Eew chip non Áewin chotá; ruuw amwmwéch nóón oruuwen chotá; únúféw faaw nóón éúnúngatin chotá; pwan fééri usun ngeni ekkewe ekkóóch.

Tetten:

1. Pwááraau ekkewe nimuuw chotá. Áweewei pwe eew me eew ekkewe chotá mi kónó masowan pwan kónó iteiten kewe mettóoch nóón.
2. Waau ruuw chotá. Eisini noumw we semirit epwe áweweei ika pwaat e sineei menni chotá e chómmóng masowan. Éússening ngeni pwopwun aan sineei. Eisini noumw we semiriit, “Menni chotá e chómmóng masowan?” “Pwaat ke sineei?” “Ifa usun óómw kopwe sineei pwe e chómmóng masowen eew?”
3. Ika noumw we semirit ese sineei menni chotá e chómmóng masowan, iei meet kopwe fééri. Waau masowen ewe chotá iwe kaa isenanong eew me eew epeek ewe pwórun sokuun. Angeei ewe oruuwen chotá kaa pwan fééri usun chék isenanong eew me eew pwan ewe epeek. Eisini noumw we semiriit, “Menni e chómmóng masowan?” “Meet ke sineei reen?” “Mei pwan wor eew anen óómw sineei?” “Menni e chókúkkún?” “Fituuw kinikinin nóón een eew ese masow usun naan eew?”
4. Aweewei ngeni noumw we pwe kewe kinikin mi weewe fengen iir mi nénné masoweer; kewe rese weewefengen, weween, ewe epeek e chómmóng masowan nge ewe epeek e chókúkkún. Ánea fiti noumw we semirit. Rúwéféw amwmwéch a chómmóng seni eew chip.
5. Ánea fiti noumw we. Eew set rúwéféw amwmwéch e chómmóng seni eféw chip.
6. Sópweeno ne fééri iei usun ngeni kewe ruuw nussun chotá.

“Noumw we semiriit epwe (a) kaé usun nampa; (b) miritii me sinanpeei usun eúkúúk; (c) pwááráátá me Aweewei mettóoch.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

EIMWÚFESENNI Péén Maan & Faaw

Únúngát toori Nimuuw ler
Mámmááritáán Ekiek

Pisek Epwe looi:

Péén maan me faaw, mei sókkofeseen nénnér, napanapeer, me sókkuur
Eew kanteiner nenien kewe mettóóch
Chotáán sáánwiich men ekúrúrúnó ika nimeti ekkóóch peen pwórun sokuun ren
isóni ekkewe mettóóch a fen keimwufeseen.

Kapasen Túmwúnééch: Imweimw akkaw aan epwe eppetí áśáweween
akkar; epituk noson pwun ese kar únúchchomw. Nengenéchchúúw menni peen
maan noumw we e ekiekin attapa, pwokiten ekkóóch peen maan mei ken únúkkúr
me pwan poison. Kosapw angei peen maan mei masow reen maan mi manaw.

Kapasen Nimééch: Ténú ngeni soopw me kónik meet ka ioni. Apwpwasa mwen
óómw kopwe néúnéw.

Tetten:

1. Amonna eew fansoun áśáái wóón pi reen ioni péén maan me faaw. Awora fansoun
kapas wóón kewe péén maan me faaw – énúweer, nénnér, napanapeer, me sókkuur.
Uwei eew kanteiner pwe kopwe weirenong nóón.
2. Mwirin ewe assai wóón pi, ténú me apwpwasa meet kewe ke ioni. Mwúút ngeni noumw
we semiriit fansoun aan epwe eimwú fesenni kewe sókkopaaten mettóóch.
3. Mwúút ngeni noumw we semiriit epwe fináátá usun aan epwe eimwúúni eew me
eew kewe ioien mettóóch. Éússening ngeni weewen aan kewe mettóóch eioii noon na
nikinik a fináata. Aweewe: Noumw we epwe eioii nóngónóng wóón “tárupwurupw” ika
“chómmóng pwangapwang” kewe péén maan.
4. Áiti kapas epwe néúnéw ne eita kewe emwmwicheich, ika re etetten nóón sókkuur
usun: kúkkún, watte, wessen watte, ika motoutow, wessen motoutow, wesewesen
motoutow.

Pwan Eew Ekiek: Nengen fichi ika a fen wor etetten reen: tárupwurupw – motoutow,
kúkkún – watte, are pwan ekkóóch. lei ei mecheresin etetten noumw we semiriit epwe
mwochen sótuni.

*“Noumw we semiriit epwe esinna me tuufichin etetteni mettóóch, pwan weweiti usun aar
weewefengen.”*

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

FÁTÁNIN Núkúnsekúrún Imw/Nein Pétéwén

Únúngát toori Nimuuw Ier
Mámmááritáán Ekiek

Pisek:

Pinastik kinassen anapóónó
Kanteinér epwe toonong kewe mettóóch ou ioni usun pinastik ruume mei pwang
Sprein eppetin maan
Eppetin akkar

Kapasen Túmwúnééch: Kopwe chék nómw arap ngeni noumw we semiriit. Mwúút ngeni epwe nennefátán nge áchchema ngeni pwe epwe kapas eis mwen epwe attapa ewoch mettóóch – ekkóóch ira mi poisén me ekkóóch maan mi kúk. lin me Saam me chóón túmwún semiriit repwe sineei ekkewe ira me maan mi efeiengngaw nóón Guam. Ewe American Academy of Pediatrics me ewe Environmental Protection Agency raa épéchékúná aean sprein maan reen kúkkún semiriit seni únúngát (3) maram feittá. Aan epwe eppetí únúchcher seni kúúwen nikken are pwan ekkóóch maan, spreini inisumw ikeweie ese pwénúpwénunóie me/ika wóón úf ika meet mei affat wóón ewe péén spreí.

Tetten:

1. Amonna eew fansoun fátán núkún sekúrún ewe imw are nein ewe pétéwén. Úféúf úfóúfen nein pétéwén me aea ewe sprein maan pwe rete kuuk/pwan aea noosonún fáán akkar. Awora eew kapas wóón kanefengen fansoun ásaáii pwún noumw we semiriit ese mwénúchónó.
2. Nennefátán, iwe kapas usun meet ouwa kúna. Nupwen noumwe semirit a katon mettóóch, úreni epwe úronuk usun énúwan, napanapan, nennan, sókkun, me pwonnan. Néúnéw ewe kinassen anapaanó me nennengenéchúúw.
3. Nengen fichi pwan ekkóóch mettóóch, iwe ka anénnéffengeniir. Aweewe: “Ei faaw mi cheriweriw nge een eféw ese. Ei chéén ira mei misimis nge en eché ese. Epeekin ei chéén ira mei motoutow me misimis, nge ewe nuukanapan mei tárupwurupw fiti nain nge ese pwan misimis.
4. Nengen fichi ekkesiwin me sókkofeseen nóón ewe chék eew mettóóch. Aweewe : “Nengeni kei ruuw núú. Eew mi énúwen fetin me chow; nge ewe eew mi énúwpwún me pán. Éússening - mei wor mettóóch mi mwékútúkút nóón. Pwan iei eew núú wóón ei pwún nge a mwéch nge mei wor efóch ira a pwúkuu me nóón.
5. Kaé ngeni mwékútún mettóóch mi manaw. Aweewe: “Nengeni usun áán ekkewe muun ténnaw wóón ekkewe chéén ira. Pwan nengeni ekkewe nitúkútúkúnios usun aar itiweti, asapwaan imwo nge rese toongeni turuti. Nengeni ewe nisipwisipw mi chón. Meet naan mi nangattamou me wóón mékúran ekan pacheri nuukanapan ewe péénira?”
6. Ekkóóch mettóóch sa pwan tongeni ionifengennii ren sókkopaaten chéén ira ika kúkkún maan, sia tongeni waanong nóón eew pinastik ruume mi pwangapwang pwe ewe kúkkún maan epwe toongeni ngasangas. Chechchemeni: Eniwinisáfááni ewe kúkkún maan ngeni wesetáán neenian mwirin óómw wees me katonfichii.

“Noumw we semirit epwe: (a) kaé ngeni mwékútún pisekin ei fénúúfáán. (b) kaé ngeni usun pwóróusen ekkewe mettóóch mi manaw.”

TONGEEI Imwei me áái Faamini

Únúngát toori Nimuw ier
Mámmááritáán Ekiek

Pisek:

Chéén taropwe, kureiong, marking

Tetten:

1. Úreni noumw we semiriit epwe chúnngaani énúkaami we me iimwemi we wóón na énúka. Pwan chúnngaani iimwen kewe ra nómw únúkkúmi, sitoowa, ika pwan ekkóóch asissin wóón na énúka. Mei wor sitoowa, pwosto, imwen kunukun ettin, naipreri? Ka tongeni makkeetiwi iten ekkewe ásisin.
2. Úreni noumw we epwe chúnngaánaátiwi niossun óómw we faamini. Ánisi aan epwe makkeetiwi iteiten chóón áámi we faamini. Eisini noumw we semirit meet emén me emén chóón ewe faamini rekan fééri, makkei meet ewe semiriit aa apasa.
3. Eisini noumw we semiriit meet ekan koon saani – mwéngé, tois, urumwmwot. Keei a toongeni pachonong nóón ewe chúnnga.

Pwan Eew Ekiek: Me nukun an noumw we semirit epwe chúnngaani, ka tongeni ioni me nimeti péén pwórun minik, pwóór, pwan ekkóóch kanteinér mi weewe ngeni ekkeei, aan epwe anapanapa ewe aan. A pwan tongeni aea pleido ne ounuunu chon aan we faamini.

“Noumw we semiriit epwe (a) Kaé usun pwisin I me pwan ekkóóch; (b) Sineei me etiwa pwisin an éruini me pwan áán ekkóóch; (c) Anapóónó aan sinnenii ia re nomw ia pwan ekkóóch neeni me mettóóch.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

KAPAS MI WEEWE FENGEN Ngiingiir

Únúngát toori Nimuuw ler

Kapas fengen, Mámmááritáán Kapas, & Annea me Mak

Pisek:

Mettóch ika chunga mi weewe fengen ngiingiin iteer, pwuken kapas mi chék weewe ngiingiir, CD ika DVD reen kapas mi chék weewe ngiingiir.

Tetten:

1. Ika noumw we semiriit ese sineei usun rhyming, ureni pwe weewen: kapas mi chék nénnéeno ngiingiir. Apasa ekkóoch nursery rhymes, iwe, affataau menni kapas mi chék weweenó ngiingiir.
2. Aweewe: "One, two, buckle my shoe; Three, four, knock on the door; Five, six, pick up stick; Seven, eight, lay them straight; Nine, ten, a big fat hen."
3. Néúnéw mettóoch me sassing ne ánsi noumw we ne éppénúwa fengenni ekkewe kapas: "can-pan," "door-floor," "spoon-moon," "plate-gate," "house-mouse." Ánea pwuken kapas mi chék weweenó ngiingiir are ettiki ewe CD ika DVD pwe epwe ánsi noumw we semiriit aan epwe chemeni me apasa ekkewe kapas mi chék weweenó ngiingiir.
4. Áiti ngeni ewe urumwmwot itan "Rhyming Riddles." Ei urumwmwot eew asissin nóon kapas ika kapas repwe ekieki pwúngún.
 - a. Uwa ekieki ewoch mettóoch wóon inisumw, ngiingiin mi chék weewe ngeni bear? (chair)
 - b. Mi wor mettóoch wóon ewe sitoof ngiingiin mi chék weewe ngeni cot. (pot)
 - c. Nupwen ka kaaka, ka tungor ewoch mettóoch ngiingiin mi chék weewe ngeni stink. (drink)
5. Sópweenó wóon ekkóoch kapas mi chék weewenó ngiingiir.

"Noumw we semiriit epwe (a) napónó aan sine ánea me mak (pwopwutá - ánea) – seni an rongorong me sineei sókkofesennin ekkewe kapas mi weewe fengen ngiingiir..."

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

EITTIWATÁ & ÓPWÓRÓUSA eew Pwórousse Emeittiw

Únúngát toori Nimuuw Ier

Pwóróús, Mámmááritáán Kapas, & Annea me Mak

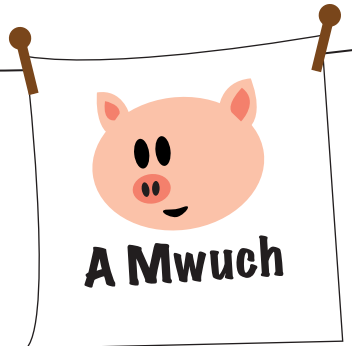
Pisek:

Pwuken pwóróús mi chék mecheres, usun pwórousen kewe: “Únúmén Piik” me “Únúmén Pear”

Chéen taropwe, Marking, Chéen taropwe mei fataw, Ékkúkún mangaak

Senin eitiw, Watten pinastik chotá pwe sipwe isenaanong chúngean eew me eew kewe pwóróús, Taropwe niossun eféw fuu

Ekkei kapas “The End” ika “A Mwuch” itenapen ewe pwóróús epwe nomw noon kewe chéen taropwe mi fataw

Amonaatá: Reen eew me eew pwóróús, chúngeani nimwuuw niossun meet a fis nóon ewe pwóróús, ika chúngeani nimwuuw niossun chóon nóon ewe pwóróús. Waanong eché me eché kana chúngea nóon kewe chéen taropwe mei fataw. Rieta ewe senin emeittiw eia mi wáawa ia, iwe ka eitiwatá ewe fúú neesópwun me penie móongún. (En mi tongeni rieta ewe sáan neefinen ruuw nenien móót.)

Tetten:

1. Ékkúkáátá itenapen ewe pwóróús nupwen kaa pwopwutá ópwórousa (Aweewe: “Kewe Únúmén Piik”) únúkkún ewe niossun fúú neesópwun peni mééngún ewe sáan. Nupwen óómw ópwórousa ewe pwóróús, Ékkúkáátá ewe chúngea e weewe ngeni meet ewe ka kapas usun. Émwúchóónó wóon ewe kapas “A Mwúch”.
2. Ópwórousa sáfáani ewe pwóróús, nge ei fansoun noumw we semiriit epwe ne kan wiisen ékkúkáátá kewe chúngea mi pwúng ngeni meet ewe pwóróús aa apasa. Enniwinisáfáanii toori a mwúch tipen noumw we.
3. Nupwen noumw we semiriit a monnotá, ngeni kewe chéen taropwe ewe pwóróús a chúngea wóon. Mwúút ngeni noumw we epwe ópwórousa ewe pwóróús me ékkúkáátá ekkewe chúngea. Chechchemeni: Ékkúkáátá kewe chúngea ika noumw we semiriit ese toongeni. Meet éuchchéan, aan epwe ópwórousa sáfáani ewe pwóróús me etetten- éhchúúw kewe chúngea.

“Noumw we semiriit epwe: (a) aea kapas nóon sókkópaten nikinik; (b) rong me weweiti sókkópaten anen áan aramas kapas me pwóróús fengen; (c) awora chómmóng kapas anónnóon me épwúngú tettenin aean kapas; (d) pwapwaiti me weweiti puk; (e) pwáári an efich ánea pwuk; (f) weweiti pwe mi wor weewen féún mesen mak.”

ANNEA, KÉÉN, ME WICHIKI

Únúngát toori Nimuuw ler

Pwóróóus, Mámmááritáán Kapas, & Annea me Mak

Amonnaatá: Nóón eche chéén taropwe makkei noon fóósun Chuuk kúúkúún ewe kéén faan (nóón Chuuk me Merika) pwe noumwe epwe fituk ne kéén. Ngiingiin ewe kéén “Ten Little Indians”.

Tetten:

1. Osukunna kapasen Chuuk reen: Éútún paaw, chommong, meinisin, wichiki, me nampa 1 toori 10.

Ew = 1	Wonuuw = 6	Éútún paaw = fingers
Ruuw = 2	Fisuuw = 7	Chommong = many
Únúngat = 3	Wanúúw = 8	Meinisin = all
Rúwáánu = 4	Tiiuuw = 9	Wichiki = shake
Nimuuw = 5	Engoon = 10	

2. Mwirin, ammaning ne kéénúúw ewe kéén ,eitietá éútún poumw pwe epwe pwúng ngeni ewe nampa ke apasa ika nupwen óómw eitietá “chommong” ka “wichiki.” Ureni noumw we semiriit epwe katon, éússening, me fituk. Enniwini pomwan nupwen kaa kéénúúw ewe kéén.

Chuukese	English
<i>Eew, ruuw, únúngát éútún paaw</i>	1, 2, 3 fingers
<i>Rúwáánu, nimúúw, wonuuw éútún paaw</i>	4, 5, 6 fingers
<i>Fisuuw, wanúúw, tiiuuw éútún paaw</i>	7, 8, 9 fingers
<i>Wichiki, Wichiki, éútún péumw meinisin (3x)</i>	<i>shake, shake, all your fingers (3x)</i>
<i>10 éútún péumw, chómóng (3x)</i>	10 fingers, many

Pwan Eew Ekiek: Makkei eew me eew nampa wóón ekkewe kart, kékkéeri tiwemén chóón óómw famini ika chiechiomw, iwe einet ngeniir kewe nampa, ureniir pwe repwe chúnaatá ika raa apasa nóón ewe kéén. Faamini me chiechian kewe repwe fiti ewe semiriit ne kéén, repwe pwan “wichiki” inisiir ika ewe kéén a úra repwe wichiki inisiir. (Minaféén kapas: faamini = family; chiechi = friend)

“Noumw we semiriit epwe (a) pwópwutá ne kaé ngeni peekin kéén; (b) fééráátá me pwáráátá usun inisiir nóón sókkópaaten angaangen mwékútún kéén; (c) sineei me etiwa aan erúni me pwan áán ekkóóch.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

MWÉKÚT & KÉÉN - *ia a nom i? ngang iei*

Únúngát toori Nimuuw Ier
Mámmaáritáán Ekiek, Pwisin Efisáátá

Ammonáátá: Wóón eché chéén taropwe, makkeeti w kúúkúún ewe kéén mi nómw faan (nóón Chuuk me Merika) pwe noumw we epwe fituk ne kéén. Aea ngiingiin ewe kéén “Where is Thumbkin?”

Tetten:

1. Osukunna ewe kéén nóón fóósun Merika. Úreni noumw we semiriit epwe kéénúúw ewe kéén, mwirin a pomweni. Úreni epwe oponó nupwen ka kéénúúw, “Ifaii _____ (iten ewe semirit). Mwúút ngeni ewe semirit epwe tooou me nóón neenien oponó, iwe a kéénúúw ewe kinikinin, “Ngaang iei, ngang iei.”

Merika

Where is _____ (iten ewe semirit)

Where is _____ (iten ewe semirit)

Here I am, here I am

How are you today? (2x)

I am fine. (2x)

Sópweeno ne kéénúúw “How are you today?” Mwúút ngeni noumw we epwe kan pénúweni, “I am fine.” Kéénúúw safáánii nge ouwa toongeni ekkesiwin, kopwe ne kéénúúw aan nge ii epwene kéénúúw óómw.

2. Osukunna ewe kéén nóón kapasen Chuuk. Fiti chék ewe Tetten men affat nóón Tetten 1 asan.

Chuukese

Ifa I ____ (iten ewe semirit)

Ifa I ____ (iten ewe semirit)

Ngaang iei, ngang iei

Ifa usumw ikenai? (2x)

Péchékkun kinissow. (2x)

“Noumw we semiriit epwe (a) pwopwutá ne kaé ngeni mwékútúkút; (b) pwopwutá éúchcheani meet aa kúna me fééri nóón poomw; (c) sineei me etiwa aan érúni me án ekkóóch.”

Guam Early Learning Guidelines for Young Children Ages Three to Five. (2005).

REFERENCES/RESOURCES

- American Academy of Pediatrics, American Public Health Association, National Resource Center for Health and Safety in Child Care. (2002). Caring for our children. National health and safety performance standards: Guidelines for out-of-home child care programs. IL: American Academy of Pediatrics.
- American Academy of Pediatrics. "Summer Safety Tips - Part I." Retrieved January 25, 2010, from <http://www.aap.org/advocacy/releases/summertips.cfm>
- Center on the Social and Emotional Foundations of Early Learning (CSEFEL).
Website: <http://www.vanderbilt.edu/csefel>
- Copley, J. Jones, C., & Dighe, J. (2007). Mathematics: The creative curriculum® approach. Washington, DC: Teaching Strategies, Inc.
- Dodson, R. & Mades, J. (2004). The diaper bag book for babies. Westminister, CA: Teacher Created Materials, Inc.
- Flores, S. & Bordallo Aguon, K. (2009). The official chamorro-english dictionary; ufisiât na diksionârión chamorro engles. Guam: Department of Chamorro Affairs; Depåttamenton I Kahao Guinahan Chamorro, Division of Research, Publication and Training.
- Guam early learning guidelines for young children ages birth to 36 months. (2007). Guam: Department of Public Health and Social Services, Division of Public Welfare, Child Care and Development Fund Program.
- Guam early learning guidelines for young children ages three to five. (2005). Guam: Department of Public Health and Social Services, Division of Public Welfare, Child Care and Development Fund Program.
- Heroman, C. & Jones, C. (2004). Literacy: The creative curriculum® approach. Washington, DC: Teaching Strategies, Inc.
- Herr, J. & Swim, T. (2003). Rattle time, face to face and many other activities for infants. New York: Thomson, Delmar Learning.
- Herr, J. & Swim, T. (2003). Making sounds, making music, and many other activities for infants. New York: Thomson, Delmar Learning.
- Herr, J. & Swim, T. (2003). Sorting shapes, show me and many other activities for toddlers. New York: Thomson, Delmar Learning.
- Herr, J. & Swim, T. (2003). Rhyming books, marble painting, and many other activities for toddlers. New York: Thomson, Delmar Learning.
- Murphy, A. P. (2008). The secret of play. New York: DK Publishing.
- Silberg, J. (1999). 125 Brain games for babies. Beltsville, MD: Gryphon House, Inc.
- Silberg, J. (2000). 125 Brain games for toddlers and twos. Beltsville, MD: Gryphon House, Inc.
- Sparling, J. & Lewis, I. (2008). The creative curriculum® learning games. Washington, DC: Teaching Strategies, Inc.

Néún lin me Saam Pwuken Urumwmwot reen Semiriit Upwufé toori Nimuuw ler

KINIKININ CHÉK EWE GUAM EARLY LEARNING GUIDELINES

November 2011

Translated by:

Bill Fuppul

Kiniena Sachuo

Áwátteenóón ewe angaang fengen neefnen Department of Public Health and Social Services, Division of Public Welfare, Child Care & Development Funds, me ewe University of Guam Center for Excellence in Developmental Disabilities Education, Research, and Service (GUAM CEDDERS).

